Драгослав Дедовић

ВОЉА ЗА ПЈЕСМУ

Нећу посезати за паметним реченицама које су о томе што сам ја написао у претходних четврт вијека исписали други у неколико земаља бивше Југославије или у неколико земаља њемачког говорног подручја. Не зато што те реченице не би биле тачне, или прецизне, или истините. Оне све то јесу. Међутим, оне изражавају само начин на који је порука прочитана – а начин читања је увијек поткријепљен низом мање или више утемељених претпоставки о разлозима настанка поруке.

Ту долазим до питања, на које одговор јесте легитиман искључиво када га даје творац поруке а не њен прималац, без обзира на то са колико читалачког искуства или вјештине баратања стручним појмовником располагали читаоци или књижевни критичари: Какав је разлог вишедеценијског бављења записивањем, дакле дјелатношћу коју сви склони старинском приступу називају пјевањем, а они који би цјелој ствари приступили више техничко-аналитички – продукцијом лирских текстова?

Разлог?

Наивни ће затрептати очима и запитати: да ли је води потребан разлог да буде вода? А ватри да гори? А земљи да дрхти? А сунцу да сија? А човјеку да пјева?

Ја не видим како бих могао данас, 18. 11. 2010, препознати саморазумљиву утемељеност записивања у човјековој суштини. Ништа у човјековом свијету није легитимисано самим својим постојањем. Човјек може да буде и да прође без и једног записаног стиха. Па чак и без и једног прочитаног. Да, човјеку је потребан *страшно* добар разлог да прогласи сопствено бављење ријечима за дјелатност која има привилегован статус у односу на шетњу са драгом особом у сунчан дан. Или у односу на разговор са сопственим дјететом. Или на чупање траве у врту.

Зар није путовање у Париз љепша пјесма од сваке пјесме о Паризу?

Какав је, дакле, мој разлог?

Одређивање ми пада тешко. Нисам те мисли пречесто претварао у текстове, мада сам се скоро свакодневно пропитивао, мада сумњао јесам. Спадам у оне који не вјерују сопственом заносу, иако га прижељкују, иако уживају у његовим благодетима, у ријетким, срећним тренуцима: Када се ријечи сложе одмах, када лакоћа њиховог низања и њихова очигледна љепота измаме трунчицу страхопоштовања па и поноса. Можда је у томе и нешто од мистичног сједињавања са свијетом. Можда има и тријумфализма упоредивог са дивљом срећом центарфора који је након сушне сезоне коначно затресао мрежу. Елементарне радости – пошто је ни из чега, из унутрашње тишине сада настало нешто, неки поредак ријечи који се доживљава као лијеп (јер је тачан, истинит, мелодичан, необичан, разигран, потресан, другачији). Поредак који намјерава да траје.

Какав је мој разлог?

Први подстицаји су дошли изван човјековог свијета. Дијете стоји пред огољеним елементима. Природа је величанствена и страшна. И дијете осјећа да је дио те – умом једва докучиве – цјелине. То осјећање свијета обоји се касније сјетом или радошћу, најчешће је кап једнога у обиљу другога.

Дисати са годишњим добима, видјети како у сумрак љетну ливаду походе свици и својим жмигавцима довикују да је живот раскошно чудо. Или шаре мраза на окну које изнутра топи твој врели дах. Та кристална шума у којој се скоро изгубиш. Док те мајчин глас не дозове за трпезу. Да, елементарни доживљај свијета као природне цјелине јесте први подстрек да се тај тренутак заустави, да се за њега нађе израз.

Излазак из тог доживљаја у џунглу људскога – дакле одрастање – увијек је праћено меланхоличним, елегичним бојама које се смјењује са радозналошћу пробуђеног меса или акварелом туге за изгубљеним доживљајем цјелине.

Потом – гром љубави и њена аподиктичност, њена империјална, свепрождирућа сила, воља за самопоништењем себе у другом бићу. Нада, да се тако обнавља свијет и спознаја да и тај божански опијат – прва лака дрога коју тијело само производи – има ограничени рок трајања.

А одмах иза тога хладно сјечиво смрти. Некога има па нема. И никога, ко би се вратио да исприча гдје се то путовање завршило.

Затим, очигледност човјековог деструктивног нагона, дивљање Танатоса, спознаја шта је све човјек у стању да учини сваком свом брату.

Вјероватно сам набројао све истините разлоге, који су ме одвели покушају да (опјевавајући) у стиховима, као у крхотинама огледала, похраним сјећање на једну много већу, на свеприсутну мелодију која

је претходлила свему, па и нашим фрагментизованим животима. Можда је поезија могућа једино као одговор на ту чежњу за постојањем савршене, свеобухватне матрице, којој се појединачне пјесме, зависно од своје снаге, мање или више приближавају. Можда је елегијски осјећај свјета проистекао из зреле спознаје да је матрица недостижна. Или да је нема. Можда је химнични пробљесак, тренутак стваралачке среће, када се – с правом или не – сматра да смо били близу, јако близу томе, чему ни имена не знамо.

Доцније, мијењајући државе, језике, пасоше, градове, све више сам, фасциниран, урањао у човјеков свијет, понајприје у градове, најкомплексније од свих људских творевина. Наша изможденост и наш срећни цинизам у њима, наш покушај да сабирањем крхотина својих судбина и дана стално изнова симулирамо цјелину, наша безизгледна утрка са унутрашњим сатом.

Надмоћ сирових, историјских и животних чињеница, надмоћ смрти над крхким мостом од ријечи којим бисмо да утекнемо у вјечност ма какве врсте.

То су можда били разлози да се почне са писањем. А зашто човјек и даље пише, мада је доста тога прошло, младалачка лакомисленост као и жеља за аплаузом?

Могло би се рећи да ме је у овој дјелатности задржало чуђење спрам човјека (макар некад добијало укус гађења, али каткад и свечани титрај дивљења).

Да сажмем:

Удаљавање од елементарног у нама, које се очитава као наше осјећање удаљавања од цјелине, јесте наше одрастање; наша способност за њежни и варварски однос према себи и другима; наше величанствене грађевине и наши подли нагони да их уништимо; наше неутаживо частохлепље и ригидна несебичност; наше човјекољубље и наш садизам; наш кукавичлук и способност саможртвовања; наш Авељ и наш Каин. Наша лаконога радост и наша трома туга.

А најчудесније од свега је да преплитање ових крајности, њихов лудички однос, јесте оно најбоље што може обухватити пјесма.

Отпочевши ову кратку расправу о разлозима за пјесму, њу сам назвао *поруком*. Моји разлози за стално обнављање обликотворне воље имају најприје дијахронијску компоненту: пјесма је порука у боци која путује кроз вријеме.

Али исти ти разлози имају и синхронијску, књижевну, свакодневну димензију: пјесме су упућене потенцијално свим савременицима који могу да читају на овом језику. Ипак, практично гледано, порука је упућена само неколицини савременика, секти читача поезије.

Још тачније, порука је упућена једино теби.

МИЛОСТ ЉЕТА: 1975.

Императоров мјесец. Оморина.
Под голим стопалом врела прашина.
Младунац си, наг до паса.
Широко вјетрово крило
Кукурузишта заталаса
И забрза било.

Низ поља клизне голема сјена.
Неко ће, нешто ће, цимнути мрка вимена,
Облаке да помузе.
Озго ће, крупне као мајчинске сузе,
Линути топле капи на образе.

Све те то радује, све је то твоје,
Драч крај Спрече и утабане стазе.
И све што милујеш оком.

Истом за каменолом
Жеженом жаоком
Добаци гром –
И већ је забоден уврх Виса.

Од људи подалек, надомак громишта
Заглушен више не чујеш ништа.
По најеженој кожи
Штрцне небеска сиса:
Задрхти тијело без склоништа
И видјело се забјеласа
И шипражје се завртложи
И зверје под борјем заиште спаса.

Стигао на крај свог свијета
Чекаш, устрептао, без гласа,
Да пресахне свевишња чесма.
Слутиш: та моћ, та милост љета
Једном ће постати пјесма.

ЗВАЛА БИ СЕ МУЗИКА

Након прележане болести човјеков поглед је поново невин.
Тмуран дан учини се пун тајни а људски гласови растрошно охоли.
Свакодневно буде Неразумљиво осим као чудан збир лоших аксиома.
Зар ова тијела не знају?
Види га: откад није узео нечије лице у шаке и дуго га дуго гледао?
Види је: не зна да носи љепоту нудећи боју танги
И чичи и дјечаку и битанги. Међу ногама јој разлупани прозор,
Кроз њега улазе пуноглавци а излазе празноглавци.

Након прележане болести човјек је близак дрвету близак води
Близак брду. Чуђење га опет чува од пакости. Живот није
Низ неспоразума. Живот је храм од биљурне срче.
Кажу да све на окупу држи старогрчка сила звана *philotes*.
А да се он пита – након прележане болести – звала би се музика.

ПАТЕТИЧНА – ЗА КЛАВИР И ДИЏЕРИДУ

Значку пропале државе на ревер
Па да пјевам истријебљеном народу
Раскомаданим језиком.
Не.
Пјесник сам ненародни.
Кажем маче и
Меке шапе додирну ти образ.
Кажем клавир
И маче заплеше по гласовиру.

Чујеш ли мелодију
Нечувену?

Важне су ваздушасте шапице,
Маче је свето. Проклети нека су
Наши мрзовољни мученици!

Видиш како је лако након пораза
Повјеровати да пут води у небо
Стенвејевом клавијатуром.

Када унесемо диџериду у пећине са свецима
И од завјетне заставе сашијемо гаће за циганске анђеле
Пробудићемо се у завичају.

ВОЉА ЗА ПЈЕСМУ

Из очаја над животом јер баш је против пјесме
Из воље да се свједочи у корист сваког живота
Из спознаје да жива твар сва може бити угаљ
А угаљ тек понекад дијамант

Из удивљења спрам просте истине
Да су добро поређане ријечи
Трајније од пирамиде
Изината. Из љубави. Из жеље да се
Претраје сопствена смрт

Из дјетиње жеље да угљено лице
Уресе дијамантске наушнице

CREDO

Имам 47 година и женицу
Што бјеше одана и када бијах гад
И сина којем ћу бити одан и кад ме не буде
И мајку остарјелу и ојађену сестрицу
Бивах у пуно градова
А немам властити град

Ишавши на сјевер држах се југа
Тако не пођох трагом смрадова
Нити сатирах људе
Нити бијах ичији слуга
Нити се богатих од туђег јада
И братимих се са сваким што страда
Па саосјећах – шта год га спопало
И не свједочих лажно за предводнка стада
И не повјеровах баш у свакојако срање
Знам да је то мало
А не тјеши ме да је у других можда мање
Шест свешчица стихова до сада:
У њима сазидах све слог по слог
Цркву невидљиву, прозрачнију од леда
Да троструко јекне свака ријеч до свода
У ледном трогласју гдје живи мој бог

Имам ваљда и понеког свједока
Који ће да се закуне у своја оба ока
Како правдоријек говорим баш голу истину:
Нисам од оних што лажу када зину
Ја најприје окусим вина па онда запјевам о вину

Т'ГА ЗА ЈУГ

Неко је већ назвао вино именом којим бих
Назвао сваку пјесму када је недјеља пред олују и
Када сам на југу, а знам да га нема –

Нема мог југа. Расуо се гипсани рељеф
Државе, ударен мацолом подворникова унука
У развалини основне школе.
Стид из прошлости и динамит под споменике,
Па нове гусјенице, нова крв, нова побједа, нова
Имена улица. Исти рушилачки нагон, иста жучљива страст.
Моје драге комшије са пјеном на устима, рођаци,
Демобилисани ратници, таксисти, занатлије, гастарбајтери.
И њихове измучене жене. Дјеца им чак и не слуте да
Нема нашег југа.

Нема га. Остаде усирена трпкост ко угрушак вина
На дну човјеколике флаше. И македонски ритам што ведар
Прати постпорођајне трудове братоубилачке оргије.
Балкан је ово, брајко, на њему се од среће плаче и
Пјевуши док се убија. Овдје *зората греит душата* – а
Мог југа нема.

СУКОТ

Потомци великих љубави а не великих идеја, дјеца
Свих Ромеа и свих Јулија, плод њихове одлуке да
Преживе и побјегну за Аустралију Америку на Рог
Африке или дјеца Ивана и Менсуре, унуци Мухамеда и
Ерике мулати мелези мјешанци бастарди копилад у
Лукама чеда бразилске биједе и норвешког мира
Потомство Абрахамово значи Ибрахимово
Таоистички насмијано јер зна –
Опстаће они којима је љепота изнад страха.

Видим их, боље праве софтвер, боље играју фудбал
Боље пишу, боље плешу: монголски осмијех на
Романским лицима, аријевци са гипком кожом
Ослобођених кубанских робова, монализе црначких
Кукова, аборицанске ноздрве албино дивова –
Надмоћ фенилетиламина бескрајно
Капиларно рачвање днк тока.

А и ја сам само мост.
Са друге обале нехајно ми домахује
Посљедњи Дедовић, итало-филипински двометраш
Са црногорском рупицом на бради.

СТВАРНОСТ ЈЕ ОПЕТ РЕФЕРЕНТНА

Сада када је разваљена преорана бомбама
Орошављена минама препуштена шипражју
Постаје нам драга стаза између пијаце и ријеке
На којој се нисмо знали честито ни потуцати

Сједила си ми на крилу у прохладни сумрак
Хмељ је горчио из пољупца
Онда су нас прекинула нека дивља дјеца
Гађајући жиревима

Бјеше то иза надвожњака покрај недовршене пруге
Луцкаста провинцијска цура и припити студент
На крајњем рубу референтне збиље припијени
Једно уз друго у дијелу свијета за који никад
Никад не бих помислио да ће га озарити
Нешто налик пјесми

У ЗАГРАДАМА

Запаљени људи скачу с небодера
Друге ће људе због тога спржити
Бомбе
Или:

Милиони у трену науче јапанску ријеч
(Поплава у луци! Поплава у луци!)
Јер Велики талас убија брже од
Братоубилачког рата

Јесам ли дужан да споменем чињенице?
Или од мртвих да измолим опрост што
Смртоносни свијет стављам у
Мале заграде?

(ко год говори о свијету / говори против пјесме
а пјесма више нема шта рећи против свијета)

Биљежим тако
Тек растакање унутрашњих крајолика
Хотећи ваљда да сачувам тачку
За коју не бих знао рећи ни
Да ли је има

ПОМРЛИ ОД СМИЈЕХА

Посљедњег предратног љета
Дувамо на тераси изнад Охрида
И смијемо се до изнемоглости.
Келнера смо прозвали Биљана.
Момак ће то узети одвећ лично
И неће се више појавити.

Трава ти понекад помогне да
Вријеме посматраш као мрешкање воде
И мјесечину – злаћану рибљу крљушт у млакој тами.
Нико није видовит док се смије иначе бисмо
Видјели лешеве како из свијетле будућности
Плутају ка нама, по сличној води, у сличној ноћи.
Са зида ресторанске кухиње кроз ужарени прозор
Смјешка нам се мртви Тито, дјетињство је
Даље од плеистоцена, а руке странца
Још нису навукле памучне рукавице
Да фином четкицом очисте суху иловачу
Са личне карте.

У међувремену – смијемо се.
Дабоме, смијех није видовит
И никога, да наговијести толику смрт.
Уозбиљимо се само да кажемо:
Штета што Биљана више не доноси пиће.

ЈЕЗИК ИЗ КОЈЕГ ТИ ПИШЕМ

Јутром из уста завоња
Превише духана превише њемачког.

Да ми је обдан утрошене ријечи с вечери заграбити шакама
Накупити у јастучницу и послати тамо
Онда би знала шта да кажеш кад у слушалицу цвилиш:
Уби те туђина!

Прикопчан на твоје брбљање као на инфузију
Ћутим јер ми из божје бешике шкрто капље урин слова;
Пјесме ми стижу све теже упаљеним мокраћним каналом
А теби је језик дат невидљив и свеприсутан као зрак.

Па брбљај. Можда нас избави мелодија
Коју запјеваваш звонко, као да је посљедњи пут.
Али ако ћеш да љубиш усне, примакни опрезно
Да не заболи рана приљубљена уз рану.

ЗЕМЉА ПОД АБАЖУРОМ

Помисао на њу се јавља у троосминском такту. Интернет нас спаја.
Грч заноса на лицима јужњака док јој играју око пупка јамчи
Да још нису пробавили дјетињство. Значи – лавор сукрвице по којем
Као чамци од папира плутају лијепе слике у jpg-формату,
Посада –
Доживотни инвалиди, лаконоги, раширених руку, хватају празнину,
А ваздушасти обриси њихових пријашњих живота прате их као
Облачићи у стрипу. Језик им је зашиљена штака којом набадају
Прођердане године. Цврче роштиљи, цвокоћу чаше.
Сви знају све одговоре прије сваког питања.
Ако се довољно одмакнеш музика, ти више не може ништа јер
Планета је огрнута електронском кожом која све биљежи,

Све претвара у сада. Сателитски посматрани и Срби и Несрби
Јесу тачкасти кукци што круже око одавно угашених свјетала.
А Босна је нон-стоп теферич у *chat-у*.
Па чему онда сва та земља, сјећање на њу? Чему меки рад
Зглоба на руци, зибање куком када бубњеви пронађу
Одумрле пршљенове, коријен некадашњег репа? Углови усана се
Из навике развуку ка ушима, док нове очи са невјерицом питају:
Јесмо ли заиста били такви? И какав је то језик у којем си
Болан-и-јадан-не-био још прије него стиснеш пријатељу руку
Знајући да ће ти, уз загрљај, из братске љубави пожељети
Брз повратак у плаценту материну?
Земља на екрану! Но више не желиш да се искрцаш.
Недостају: у њој покопани људи, мимо ње прохујале године.
Недостају: мирис зове и брујвеликог свијета у сумрак.
Ништа не бјеласа обећањима, нема тајне у додиру, ни
Слатке језе на лицу. Стога искључи WEB. Под абажуром чека
Мајчино писмо, једина прецизна мапа.

ШВАЈЦАРСКИ ВОЗ

да ме видиш мајчице у швајцарском возу
осам година далеко
за сваку годину по килограм сала
крупан сам мајчице и ћутљив јер
велика се туга с временом стврдне
у сићушно зрно соли под језиком и
исуши уста као џоинт

да видиш кондуктера у швајцарском возу
показујем му карту и очи нам се окрзну
он каже *merci!* а ја само климнем –
овдје већ споредне реченице
прикују глагол уз свој крај и
љепше је ћутати

гле мајчице након кише
од безљудних постаја ка засеоцима на планини
одмотавају се цесте попут ролни мрког тоалет-папира
а у облаке бих могао загристи као у гужву шећерне вате

наслони овај пјесмуљак као разгледницу на вазу
када угасиш телевизор и у собу нахрупи
густи босански мрак нека са лажне позлате
благо засјакти моја одсутност

НА ВИЈЕСТ ДА ЈЕ МЛАДИЋ ИЗ КОПЕНХАГЕНА УКРАО ОЧЕВ ЛЕШ ИЗ МРТВАЧНИЦЕ И ОДЈАХАО СА ЊИМ НА МОТОЦИКЛУ ИЛИ: *KAWASAKI* ЗА ВУКМАНА ДЕДОВИЋА

био си празна столица
крупна мајчина суза што буђне у врућу супу
и тако двадесет година док те не пронађох
на некој црногорској чуки: отац!
троножно биће са жућкастим окрњцима у осмијеху и
сестриним очима

пјесништво је дабоме
посљедња приватна магија са краја миленија
техника за претварање бајатих новина
у породичне стихове што бљеште
попут јапанских машина

узјаши иза тужног дјечака матори каубоју
да ти покажем како земљу иза жице
магистралом са сјевера застире ноћ

ХАГИОГРАФСКИ ВИЦ

земља у којој сам рођен
у рату са мајчином родном земљом
мајчина домовина у рату са
сестрином отаџбином
превише лешева помислих
за обичну породичну свађу
отићи ћу син ће ми се родити у
обећаној земљи чији је језик
мој отац за прошлог рата
учио у логору
на том ћу језику шапутати
лаку ноћ жени коју волим

на том ћу језику понекад
причати своју животну причу
јер ме бескрајно забавља
смрзнуто људско лице
које одбија да схвати

а да мени неко
такво шта исприча
умро бих од смијеха

РАТНИ ЗЛОЧИНЦИ

познавао сам неке од њих
читали су рилкеа
одмјереним покретима спуштали су
недопијену чашу вина на руб стола
чак су уживали у молитви
саосјећали са унесрећенима
храбрили посрнуле ту и тамо
писали стихове тумачили историју
мислим да су себе сматрали
правдољубивим

познавао сам и неке од жртава
расправљали су са својим џелатима
о рилкеовој леукемији подижући
одмјереним покретима чашу вина
до руба усана

ЊЕМИЦА

за Д.

иза поноћи спикери изговарају
име једног народа са гнушањем
и чини се да је на језику тог народа
прекасно за љубав
али Она у мајушним ушним шкољкама
збира гломазне именице одузима им
опака значења свијет сажима
до подношљивости

Она
дише сасвим близу моме лицу
и пушта низ спужвасти тобоган непца
то обло одурно име
ако је ноћас
једна словенска ријеч изговорена
германски њежно
можда се усудим на
српскомхрватскомбосанском
изрећи љубав

ЈАДАО МИ СЕ ПРОФЕСОР ЕСТЕТИКЕ

Чим неко спомене Рембоа, сјетим се 1969.
Нил Армстронг, пентагонска мува одјевена
Попут витеза из Дизнијевог стрипа, зуји
Са руба златасте небеске акне:
„Мали корак за човјека, велики за човјечанство".
Браћа примати зуре у екране, адреналин пуцкета
У ушима, срце плеше аритмије.
Они сасвим озбиљно вјерују у оно што виде!

Опирао сам се прометејском насиљу вичући:
„Драинац је на прстима носио месец..."
Али пријемник из сусједства имао је моћнији глас,
И све се збило како је среброљубиви Артур прорекао:
„Поезија? Апсурдно! Смијешно! Одвратно!"